

שיחת מורינו המשיגה הגר"י קפלן שליט"א

דע מה למעלה ממך

נעלה נעלה כי יכול נוכלי

'אשרי איש שישמע למצוותיך' על כרחכם אני מלככם'

א.

בסדר ברכות קריאת שמע של שחרית אומרים בהמשך לקבלת עול מלכות שמים ועול מצות וזכירת יציאת מצרים, כיצד הדבר הזה מקובל עלינו, ושאתה מלכנו גואלנו וכו', ואח"כ ממשיכים בענין יצי"מ שהקב"ה הוא עזרת אבותינו אדון ומלך גואל, ושנתנו ישראל שירה על הגאולה¹. והנה אומרים בתוך הדברים 'אשרי איש שישמע למצוותיך ותורתך ודברך ישים על לבו', וצי"ע מה שייכת אמירה זו לענין קר"ש ולעזרת אבותינו.

ברש"י בפרשת ציצית על הפסוק אני ה' אלוקיכם אשר הוצאתי כו' אני ה' אלוקיכם, מבאר מה ששנה הכתוב אני ה' אלוקיכם, שהוא כדי שלא יאמרו ישראל, שהרי מפני מה אמר המקום כדי שנעשה וניטול שכר, לא נעשה ולא ניטול שכר, קמ"ל, אני ה' אלוקיכם על כרחכם אני מלככם, כמש"כ אם לא ביד חזקה כו' אמלך עליכם. וכשם שנתגלה אני ה' אלוקיכם ביצי"מ, כמו"כ נמצא באני ה' אלוקיכם הנשנה בפסוק, שורש לגאולה העתידה שבמהלך של ביד חזקה ובחמה שפוכה אמלך עליכם, כמבואר בסנהדרין (ק"ה ע"א)². וצי"ע מה שמשמע דוקא בפרשת ציצית מה שהוא מלכנו בעל כרחנו, והרי הרבה מקראות יש שעוסקים במלכות שמים כגון קר"ש ועוד, ומוזכר הרבה בתורה אני ה' אלוקיכם, ומזה שנלמד ענין זה כאן כאן נראה ששייך ביחוד לפרשת ציצית.

והנה ברש"י מפרש כל הפרשה של ציצית שהיא מורה על ענין יציאת מצרים, וכתב שם שח' חוטים שבציצית כנגד שמונה ימים ששהו ישראל משיצאו ממצרים עד שאמרו שירה על הים. וכבר דנו המפרשים שברש"י בפרשת בשלח וברש"י במס' מגילה מבוי שבשביעי ירדו לים, ופי' בזה, שהוא שמיני מערב פסח. ונראה שלכן כ' רש"י שמונה ימים עד השירה דייקא, ולא עד ירידתם לים, שכשירדו לים בלילה נקרא עדיין שביעי לערב פסח³, ורק בבוקר כשאמרו שירה היה בשמיני. והרי מבוי מזה דהחוטים הם כנגד השירה בדוקא ולא רק כנגד מה שעברו בים סוף⁴. וצי"ב השייכות בין שירת הים לפרשת ציצית.

ובפשטות היה אפשר דקרא דאני ה' אלוקיכם שייך לקבלת מלכותו, והשירה חשובה המלכה, כדאמרי 'ומלכותו ברצון קבלו עליהם', יהודו והמליכו ואמרו ה' ימלך לעולם ועד', אלא שברש"י לא נתייחד ענין ההמלכה שבתוך השירה, ומשמע שכלל השירה שייך לציצית וצריך ביאור.

עוד יש לעיין, שמתבאר שענין ציצית שייך גם להמלכת ה' ברצון שקבלו בשירת הים, וגם למלכות של 'על כרחכם אני מלככם', ולכאורה מלכות ברצון ומלכות בע"כ הם שני פנים שונים, וכאן נראים הדברים שמתוך ההמלכה שקיבלו בשירה ובשמחה רבה, כמ"ש 'ומלכותו ברצון קבלו עליהם', שבהכרח-קבלת אני ה' אלוקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים, חל 'על כרחכם אני מלככם' האמור בסיפא דקרא וצי"ב.

ובפי' שני כ' רש"י אני ה' אלוקיכם אני עתיד להבחין ולהיפרע מן התולה קלא אילן בבגדו ואומר תכלת הוא, ולכאוף הוא ענין פרטי להוציא מלבו של הרמאי שרוצה להיפטר בקלא אילן, ולא דמי לפי' הראשון העוסק בכלל המלכות שבפרשה, ויתבאר לקמן.

ב.

ציצית בידו בשעת קריאת שמע

בשו"ע הלכות ציצית (סי' כ"ד ס"ב) איתא שמצוה לאחוז הציצית ביד שמאל כנגד לבו בשעת קריאת שמע. ויש לחקור אם הוא דין בקריאת שמע או דין במצות ציצית.

ובפשטות הוא מהלכות קריאת שמע וכמבוי' בשו"ע 'רמז לדבר והיו הדברים האלה על לבבך'. אבל נראה להוכיח שהוא דין בציצית, שבסוף סי' י"ז כ' השו"ע קטן היודע להתעטף חייב בציצית, וברמ"א ודוקא כשיועד לעטוף כו' ויודע לאחוז הציצית בידו בשעת ק"ש. והוא מהמרדכי על דברי הגמ' (סוכה מ"ב ע"א) קטן היודע להתעטף חייב בציצית והקי' תוס' בערכין (נ"ב ע"ב) דכל

³ והוא עפ"י הידוע שליל ט"ו חשוב כהמשך ליום י"ד, שבקדשים הלילה הולך אחר היום, וכמש"כ עליו והגדת לבנך "ביום ההוא".

⁴ ואפשר שהמקור לפרש שהשירה במסוים נרמזת בציצית, הוא מהדין הנ"ל המבוי' בגמ' שצריך להזכיר בנוסף לקרי"ס את השירה.

¹ וכמבואר בברכות (י"ד ע"ב) שמלבד שיש להזכיר קריעת ים סוף צריך לומר ג"כ "ושרנו לך".

² ועיין בגמ' סנהדרין (צ"ז ע"ב) שמעמיד להם מלך קשה כהמן וחוזרים בתשובה.

קטן יודע וע"ז כ' המרדכי שצריך שידע כהלכתו לאחוז הציצית ביד שמאל בק"ש. והיינו שחובת חינוך נתלית בקיום המצוה לכתחילה, וכדמצינו בלולב ששיעור חינוך הוא בידע לנענע, ועל כן אם לא יודע לאחוז בקר"ש פטור. ויעויין בב"י הגר"א בסי' כ"ד שם שציין שזה מקור הדין לאחוז הציצית בק"ש. ומוכח שהאחיזה בקר"ש מדיני ציצית שהרי רואים שקובע את שיעור החינוך בציצית. ועוד מוכח מדפירש המרדכי לשון 'יודע להתעטף' על אחיזת הציצית בק"ש, ומבוי' שהוא מצורת עיטוף הציצית.

ונפק"מ לענין להמתין בקר"ש כשאין לו ציצית שיביאו ציצית לפניו, שאם הוא דין בקר"ש, אפשר שראוי להמתין לציצית לקיים מצות קר"ש כהלכתה, אבל אם הוא דין בציצית אין מקום לבטל דין זריזים מקדימין של קר"ש בשביל הידור במצות ציצית. ועוד נפק"מ בטלית שאולה שיש בה קיום של מצות ציצית ויש הסוברים שמברכין עליה⁵, אבל אינה מחויבת בציצית, שלענין הדין שמצד קר"ש מסתמא אין צריך שתהא מחויבת שהרי מ"מ ציצית מיקרי, משא"כ אם נימא שהוא דין בציצית עדיף לקיימה בטלית מחויבת. ובאמת יש לדון עוד, שאם הוא דין בציצית, אז כשאין לו בגד ד' כנפות, שאינו מחויב כלל בציצית, אינו צריך לחזור שיהיה לו ציצית, ומה שצריך ללבוש ציצית לכתחילה מחמת עידנא דריתחא לא מחייב אחיזה בשעת ק"ש.

מ"מ מוכח שהוא דין בציצית, וכמשי"נ. ואולי הוא דין בשניהם וכמו שמשמע מהשו"ע שמביא מקרא דעל לבבך.

וצ"ב ענין זה של אחיזת הציצית בק"ש מהו, וביותר אם הוא דין בקיום של ציצית צ"ב מה מוסיף קיום בציצית בזה.

ג.

מצוה - מְצוּה, מְצוּה, מצוה

ונבוא ללמוד יסוד המבואר במהר"ל בכמה מקומות בעיקר ענין המצוות.

בגמ' בשבועות דף י"ג איתא על הפסוק בפרשה 'כי דבר ה' בזה ואת מצותו הפר', שאפילו לדעת רבי שיוה"כ מכפר בלא תשובה יש ג' עבירות שאינו מכפר, ודרשינן כי דבר ה' בזה זה הפורק עול (ופרש"י שהוא כופר בעיקר) והמגלה פנים בתורה, ואת מצותו הפר זה המפר ברית בשר, הכרת תכרת אפילו אחר יו"כ. ופרש"י שדבר ה' זה אנכי ולא יהיה, שמפי הגבורה שמענום ולא כשאר המצוות שציוה לנו משה. והתורה עצמה נקראת ג"כ דבר ה'⁶. ומצוותו הוא ברית בשר ופרש"י שהיא מצוה יחידית⁷. וצריך טעם מה מיוחד לג' דברים אלו שעליהם נאמר הכרת תכרת.

ובתפארת ישראל פ"ט כ' המהר"ל על שאילת הפילוסופים איך יהיה חיבור ודביקות בין האדם להשם, ומבאר שהחיבור ע"י תורה ומצוות, והוא כמו מלך הגוזר גזירה על עמו והם מקבלים גזירתו שיש חיבור ויחס בין המלך שפונה אליהם ומצוה אותם, והעם שמתייחסים אליו נכנסים תחת דבריו ומתחייבים לגזירותיו.

ונראה שהכוונה ע"ד מה שידוע בשם השל"ה הקדוש שמצוה מלשון צוותא וחיבור, ואין הפי' שהתוכן שבקיום המצוה הוא החיבור, או שע"י המצוות יגיע לצוותא, אלא שבאמת אף עצם המציאות של 'מצוה' הוא חיבור. ומדמה המהר"ל לפרי המחובר בענף והענף מחבר הפרי לאילן, שהפרי יונק מהאילן ע"י הענף, כך אנו מתחברים להקב"ה ע"י המצוות. והיינו שהמצוה כוללת שלשה, מְצוּה ציווי ומְצוּה⁸, ויש היחס מצד הקב"ה שהוא מְצוּה, ועצם הציווי הוא התורה וכמו שנאמר על התורה 'כי המצוה הזאת'⁹, ויש היחס מצידנו שאנחנו עומדים כמצווים וקשורים למְצוה ע"י הציווי, שאנו עומדים אצלו ומחויבים לקימו.

והיינו יחודם של ג' המצוות האלו שעוסקים בעצם הברית והקשר של האדם לה', והיינו שיכיר במלכות שמים, וידע שהוא מצוה אותו ע"י התורה, ויעמיד מציאותו ומשמעות חייו להיות מקיים הציווי, והוא יְמַצְוֶה. והעובר על אחת מג' העבירות האלו, כורת את עצם הברית והקשר בין האדם לקב"ה כמשי"ת.

וענין הכופר בעיקר הוא שמנתק עצמו מה', שאין בו את האמונה, ונמצא תלוש מהמְצוה, מהאילן. והמגלה פנים בתורה, היינו שמבזה התורה, ודורשה בחוצפה ובעזות פנים (ולשון רש"י שם), ואינו מכיר ומכבד הדבר המחבר, שהוא הציווי, מנתק את הענף. והמפר ברית בשר, הוא שמנתק עצמו מלהיות מצוה וקשור לתורה ולה', שזה ענין ברית בשר כמשי"כ במהר"ל בגור אריה (פרשת בא יב, ה) בענין דם פסח ודם מילה, שענין ברית מילה הוא הקביעה בזהות של האדם ובשרו שהוא מצוה, היינו שחרות בבשרו שזהותו היא הברית והקשר עם ה', שהוא מצוה ושליח שלו, והוא 'בריתך שחתמת בבשרינו', חותם של עבדות, שמגדיר את האדם שהוא עומד לעבודת ה', והמבטל ברית בשר מנתק את עצמו מלהיות מצוה, והוא ניתוק הפרי מן האילן.¹⁰ ולפי"ז יובנו דברי רש"י (שהובא לעיל) שמילה היא מצוה יחידית, שענינה לקבוע על האדם שהוא "מצוה", והיא עומדת לעצמה בתוך כלל המצוות, שהיא יסוד לכולם, ולזאת קרויה היא מצוה בפני"ע.

¹⁰ וענין זה שברית מילה מעמידה את האדם "מצוה", מבוי' בתוס' ר"פ בפסחים ד"ז על הלשון להכניסו בבריתו כו', שברית בגי' תרי"ב שע"י הברית יקיים שאר תרי"ב מצוות. ובמהרש"א (יומא דכ"ח) מבוי' שמה שאברהם אבינו קיים כל התורה הוא רק אחר שעשה ברית מילה. ועיין מהרש"א (נדרים דל"ב) שכל מצוות התורה תלויין במילה.

⁵ וכמו שנשים מברכות על מצות עשה שהז"ג (משנ"ב סי' י"ד סק"ט).

⁶ כמבואר בסנהדרין דצ"ט שדורשים דבר ה' בזה על מי שיכול לעסוק בתורה ואינו עוסק.

⁷ ועיין בריטב"א עפרש"י למה נקראת יחידית. ועי"ע לקמן.

⁸ וכבר ידוע בשם הגר"מ שפירא לפרש בנין תיבת מצוה שכולל אלו השלש, שהרחיב בזה שכמו"כ הוא בתיבת "מלוה" ובתיבת "משפט".

⁹ בפרשת ניצבים (ל, יא).

וכיון שמצוות אלו ענינם עצם הקשר עם הקב"ה, ע"כ על העובר עליהם נאמר 'הכרת תכרת הנפש ההיא' שנפסק הברית של נפשו עם דבר ה', משא"כ בשאר המצוות, שהם כבר בתוך מצבינו כמצוותי לקיים כל אשר יגזור המלך עלינו, העובר עליהם אינו מפסיק את עצם השייכות שלו לה', ומשו"ה לדעת רבי יוה"כ מכפר לו בלא תשובה, בהיותו עדיין מחזיק את הקשר שלו להקב"ה.

ד.

פרשיות קריאת שמע

ובדרך זו נראה להבין את מהלך ג' הפרשיות של קר"ש, דברמב"ם (פ"א מקרי"ש ה"ב) מב' שפרשה שלישית שייכת לקבלת מצוות, וענינה זכירת המצוות (ולא רק זכירת יצי"מ), ולפי"ז סדר הפרשיות הוא, קבלת מלכות שמים, עול מצוות, וזכירת המצוות. ולדברי המהר"ל הנ"ל נראה שזה ענין ג' הפרשיות לקבל את הברית והחיבור הזה של המצוות. פרשת שמע היא קבלת ה' אלוקינו ה' אחד, שמבואר בחז"ל¹¹ שהוא הקבלה של ישראל על אנכי ולא יהיה לך. ופרשת והיה אם שמוע היא קבלת עול מצוות שאנחנו מקבלים עלינו הדבר המחבר שהוא הציווי עצמו וקיום התורה. ופרשת ציצית הוא לבישת המצוות על גופינו, שהציצית כנגד תרי"ג מצוות (ע"י ברש"י כאן), ובלבישתה אנחנו מחוברים במצוות. ובתוס' (מנחות מ"ג ע"ב) אי' על ציצית ג"כ שהוא חותם של עבדות, שמעמיד האדם עצמו כמצווה.¹²

ודברים אלו שהמצוות הם חלות בעצם חיי האדם, הם דברי חז"ל¹³ שרמ"ח מצוות עשה כנגד רמ"ח איברים שבאדם, ושס"ה מצוות לא תעשה כנגד סס"ה גידים, וכמו שפירש רש"י במכות (כ"ג ע"ב) שכל אבר אומר עשה בי מצוה, כלומר זה מציאות האדם עצמו שהוא שייך למצוות, ואדם יכול להקשיב ולשמוע מעצמו, שהוא רוצה וצריך את המצוות.¹⁴

והחילוק בין ציצית לברית מילה, שמילה היא עצם זהות האדם שהוא עבד ה', וקודם לציוויים בפועל, והוא חתום בעצם בשרו, וכשמבטל ברית מילה הוא נכרת לגמרי, שאיבד את עצם הזהות שלו. וציצית הוא אחר שמצווה האדם במצוות, הוא מקבל ומכיל את זה שהוא מצווה, ומעמיד את צורת חיו עם המצוות, וכדברי הרמב"ם שענין פרשה זו הוא זכירת המצוות, היינו המודעות למצוות, שהמצוות נוכחות בחייו, וזה ע"י שרואה את הציצית בלבושו, ומכיל בתודעתו שזה ענינו ומהותו, ובה הוא מחובר למצוות לעשותם ולא תר אחרי לבו ועיניו לזנות אחריהם. ושייך ללבוש דוקא שהוא צורת החיים של האדם, איך שהוא נראה כעבד ה', ומתנהל כעבד ה'.

וע"ז אומרים אשרי איש שישמע למצוותיו ותורתך ודברך ישים על לבו, שממשיכים מפרשה שלישית ובאים להגדיר צורת האדם, סוג של האיש שנאמר עליו אשרי, וזהו שישמע למצוותיו, שהוא איש הישומע למצוות, שמעמיד עצמו מצווה,¹⁵ והוא כלפי פרשה שלישית שהיא זכירת המצוות, ותורתך, הוא כנגד פרשה שניה שהיא המצוות עצמם, ודברך, מכוון לדבר ה' שהוא קבלת מלכות שמים וכמו שנתבאר.¹⁶

ה.

כמו שכתבת עלינו בתורתך

וכך נראה לבאר מה שאומרים בתפילה כמו שכתבת עלינו בתורתך, ולכא' היה צריך לומר כמו שכתוב בתורה, וצ"ב הלשון הזה. ויל"פ עפ"י מה שכתב ברמב"ם בהקדמה, שהיתה כתובה התורה אצל הקב"ה קודם בריאת העולם באש שחורה ע"ג אש לבנה, וירדה לעולם בסדר תורה ומצוה ע"י משה רבינו, וזה פירוש הלשון כמו שכתבת, דקאי על התורה כצורתה קודם בריאת העולם אצל ה', וכמו שנאמר מספרך אשר כתבת, ופירוש בתורתך, הוא שזה יורד לעולם בצורת תורה ומצוה וזה ירד ע"י משה עבדך¹⁷, ופירוש "עלינו" הוא שמתייחס אלינו התורה הזו. והר"ז כנגד ג' הדברים שנתבאר, איך שמתייחס אלינו דבר ה' והתורה שמצד הקב"ה, וזה ע"י סדר התורה והמצוות, ונתחבר עלינו, ואנחנו משתייכים לספרך אשר כתבת.

ו.

דע מה למעלה ממך

וכן יש להבין בדברי ר' חיים וואלוז'ינר בפירוש לאבות (פ"ב מ"א) על המשנה דע מה למעלה ממך, ובפשוטו היינו שנדע מי עומד מעלינו, ופירש הגר"ח, דע, שכל מה שלמעלה, הוא ממך, שכל מה שנעשה למעלה הוא מכח האדם, שהוא פועל בכל העולמות אם לתיקון אם לפגם.¹⁸ ונראה שפירוש לשון דע הוא תתחבר כמו וידע אדם כו', היינו שתחיה ותחוה את זה שהלמעלה קשור בך ואתה מתייחס אליו.

וראוי להזכיר בהקשר זה דברי רה"י הגרמ"מ כאשר סיפרו לו מעשה על א' שהיו לו כאבים בגב, ובדק בגדו ונתברר שהוא שעטנז, ותיקנו הבגד ונעלמו הכאבים, ואמר ע"ז הגרמ"מ וכי נעשה עתה שעטנז יותר חמור כי היו לו כאבים בגב, אלא

¹⁵ ע"י לשון החזו"א באגרות ח"א י', כשתזכה לקיים מצות ציצית תרגיש שמחה מופרזה ברגשי קודש לקשור קשר של קימה עם התורה והמצוה ולכרות עמה ברית עולמים.

¹⁶ מהגמ' בשבועות שע"ז נאמר דבר ה' בזה.

¹⁷ והוא מה שהעמיד משה כנגד המלאכים שהתורה שלמעלה מתכוונת עלינו ואנחנו שייכים לתורת ה'.

¹⁸ ונראה שיצא לו ממה שתנא לשון "מה" למעלה ממך, ולא לשון "מי".

¹¹ ע"י ירושלמי פ"א דברכות ה"ה, ובמדרש רבה בפרשת ואתחנן עה"פ שמע ישראל.

¹² ושייכא ציצית לברית מילה כמו שאומרים בפזמון יום ליבשה נהפכו מצולים של ברית מילה, "ועל כנפי כסותם יעשו גדילים".

¹³ מובא בתפא"י סופ"ד.

¹⁴ ע"י שיחת פרשת שלח ע"ג אות ד' בהרחבה.

משמעות הסיפור היא שחשוב כ"כ בשמים שהיהודי הזה לא ילבש שעטנו ששלחו לו כאבים בגב בשביל זה. וזה ג"כ בכלל מה למעלה ממך, היינו שאתה קשור למעלה ואכפת בשמים ממך וממעשיך.

ובנפה"ח (ש"ד פ"יב) כ' על מה שהאדם פועל למעלה ע"י חידושי תורה שמחדש כאן, ובונה השמים החדשים והארץ החדשה, והביא הקרא ולאמר לציון עמי אתה, והביא מחז"ל שדרשו עימי אתה, להיות שותפים עימי, והיינו שה' אומר שאנו עימו להשפיע ולבנות עולמות. והוא הפי' גם בדברי המהר"ל שיש לנו יחס של עם ה' שהוא ג"כ בלשון עם ה'.¹⁹

ונראה שבקשר הזה שלנו ללמעלה שנתבאר במשנה, יש ג"כ ג' הפנים האלה, שמה שלמעלה הוא ממך, וזה נמצא ביחס של המצוות, שמקיים המצוות מקיים רצון ה' ומתייחס לה' למעלה, שמתקיים רצונו, והחיבור הזה הוא ע"י ה"דע", ע"י הדעת, ע"י התורה.

וכאן מקום להוציא מידי שיבוש, ששמעתי שהרצה אחד, "שאין לנו 'השפעה' על ההשגחה מלבד ע"י תפילות", וזה הוא כפירה בכל התורה, שצריך לדע שמה שלמעלה הוא ממך, שהתורה והמצוות מתקבלים ופועלים למעלה, וכאמור בפרשה שניה של קריאת שמע, שלפי מעשינו יש תגובה של השפעה מלמעלה. ובאמת שמה שתפילה מועלת הוא ג"כ משום שהיא עבודה, ועל תפילה נצטוונו בכ"מ בלשון עבודה, ולעבדו בכל לבבכם, ועבדתם את ה' אלוהיכם. וכ"ה בבראשית (ב, ה) ואדם אין לעבוד את האדמה שפי' חז"ל שם על תפילה. והיינו שהוא עובד את ה' בעמידה לפני המלך שבתפילה. ועל תפילה ג"כ יש בנפה"ח (ש"ב פ"י) הדרשה עמי-עמי, היינו שאנו עמו להשפיע בתפילה, וכ"ז ע"י העבודה שבתפילה.

ז.

אני חייב - אני יכול

והנה בגמ' (מנחות מ"ג ע"ב) איתא על תכלת שבציצית, שתכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע לכסא הכבוד. וברש"י (שם) יש דבר חידוש, שכתב תכלת דומה לים, שנעשו בו ניסים לישראל. והיינו בים סוף, וכמו שרש"י בחומש מקשר ענין ציצית לשירת הים, וכן מבואר מהמשך ברכות ק"ש אחר פרשת ציצית שעוסקים בקריעת הים ובהעברת בני"י בתוכה. ולכאוי בפשוטו הים שבכאן אין שייך לזה, שמה שהים מזכיר הרקיע לא שייך דוקא לניסים שנעשו בים, ומתבאר כאן שזכירת הרקיע וכסא הכבוד ע"י הים, הוא מכח תפיסת הים שנעשו בו ניסים, וצריך לבאר איך מעמיד הים שנעשו בו ניסים ענין הרקיע וכסא הכבוד.

ונראה להבין עוד בענין זה שהאדם מצווה, שצריך להתבונן מה נוסף באדם בזה שהוא מצווה בדוקא, ולא סגי בציווי כשלעצמו. ונראה שבה שמצווה הקב"ה את האדם לעשות הוא לא רק משעבד את האדם, אלא הוא משייך אותו לענין הזה, ואומר לו אתה שייך לזה שאתה אחראי ע"ז, ובזה ניתן לו כח ויכולת לקיים המצווה, שקיום המצווה הופך להיות המרחב שלו, והקב"ה מאציל עליו סמכות לקיים עניינו בעולם, וזהו מצווה היא לקיים דבר ה' במציאות. והוא מבואר בחז"ל שבגד תכלת הוא בגד של מלכות²⁰, והיינו שהוא ייצוג של מלכות ה' ובא עם הכח הזה.

ושמעתי מסבתי בתו של האלטער' מנובהרדוק שאמר שהוא אף פעם לא חושב האם הוא יכול לעשות אלא האם הוא חייב לעשות, ואין הפי' שהשיא דעתו מזה וחשב על דבר אחר, אלא שבזה שהוא חייב מונח שהוא יכול, ושזה במרחב שלו, שהרי זה הזהות שלו.²¹

ח.

עלה נעלה כי יכול נוכל

ונראה שזה הנידון במרגלים²² שהם אמרו לא נוכל, וכלב ויהושע אמרו עלה נעלה וגו' כי יכול נוכל, ופרש"י שאפילו בשמים והוא אומר עשו סולמות ועלו שם נצליח בכל דבריו, ואין הפי' בסתמא שסמכו שיעשה להם נס מבחוץ, אלא שהבינו שאם נצטוו אז זה נמסר להם, ויש להם הכח, ויכולים לעלות אפי' לשמים, היפך מה שהקטינו עצמם המרגלים שאמרו ונהי בעינינו כחגבים. וזה ההמשך שאם עוברים פי' ה' אז והיא לא תצלח, שאין את ה"נצליח בכל דבריו".²³

ונראה שרש"י לקח הלשון, אפילו בשמים ואומר עשו סולמות ועלו שם נצליח, מהפסוק בניצבים (כ, יב) 'מי יעלה לנו השמימה' ופרש"י שאם היתה בשמים היית צריך לעלות אחריה ללומדה, שמבואר שם בבעל הטורים ויותר מפורש בדעת זקנים, שהוא ר"ת מילה, שבזכות המילה עלה משה לשמים לקבל התורה, והיינו שע"י המילה האדם עולה לשמים וכדלעיל, שבמילה מעמיד עצמו מצווה, וע"י שקשור האדם לציווי איך שהוא בשמים, יכול לקיים התורה כצורתה בלי התחשבות בתנאים בארץ.

²¹ וכמו"כ לאידך גיסא, שמה שאסור איני יכול, וכידוע מש"כ לא תוכל לאכול בשעריך, ומתרגמין לית לך רשו, וכענין המבו' בהמשך במש"כ מדוע אתם עוברים את פי ה' והיא לא תצלח. וראה בסוף השיחה בענין יר"ש.

²² לאור המובא בשם החידושי הר"ם שבפרשת ציצית יש תיקון לחטא המרגלים.

²³ שנראה שמהלשון 'לא תצלח' לקח רש"י הלשון 'נצליח' בכל דבריו.

¹⁹ ומכח זה גם בבין אדם לחבירו אנחנו אחד עם השני, עמיתך, עם שאתך בתורה ובמצוות (שבועות ל), היינו שע"י תורה ומצוות חברנו עמנו.

²⁰ מדרש שוחר טוב על תהילים עה"פ (פכ"ד) מי הוא זה מלך הכבוד, שחולק מכבודו ליראיו, ונותן להם תכלת של ציצית. ועי' רמב"ן פרשת תרומה בענין המעיל. וע"ע לשון הגמ' במנחות שם, שחוטי התכלת הם חותם של זהב.

ובאמת שמה שהאדם פועל וקובע בעולמות העליונים, גם זה נמסר במצוה, שבמצוה מקשר ה' תיקון המציאות אל האדם, שהרי תולה המציאות בו, וכל ענייני גבוה מה שרוצה ה' בבריאה מוסר ה' לידיו, והוא נעשה שייך לכל הגדולות, מה שנפעל ע"י המצוות, ויש לו יחס וקשר עם השמים, ופועל שם ע"י מה שעושה למטה.

והפירוש שפירש הגר"ח במשנה, אינו מוציא המשנה מידי פשוטה, דע מה שלמעלה ממך, שצריך האדם לידע מה שמעליו, אלא שע"י שמתבונן האדם במה שמעליו, ומבין שה' עומד עליו, מסתכל עליו ומתענין בו, וכלשון המשנה עין רואה וכו' שמלמעלה מתייחסים אליו, בזה הוא מבין שהוא שייך למה שמעליו, ופועל שם, ומה שלמעלה הוא מכוחו.

ט.

קריעת ים סוף - קנין החירות

והנה בקריעת ים סוף נתגלה הדבר הזה,²⁴ והיינו שע"י שבאים מכח ה', שאמר (שמות יד, טו) דבר אל בני ישראל ויסעו, ויש ג"כ במכילתא²⁵ שבזכות המילה עברו בים. והיינו שעברו כמצווים, בזה נעשו ישראל בני חורין לגמרי, ואין המצרים עומדים בפניהם, ואפילו הים אין עומד בפניהם, וכלשון רש"י שם. ואף שהטבע נראה דומם וקיים לעצמו, נתגלה ונקבע שהוא ג"כ קיים מכח הציווי, והוא תחת רגלי האדם המצווה, וזה מכח האדם שע"י שמקשר עצמו לציווי מצטרף כל המרחב שלו והטבע שסביבו איתו, והופך להיות חלק מקיום הציווי, ואינו עומד בפניהם, שאין מעכב מקיום הציווי. וזהו "מה לך הים כי תנוס כו' מלפני אדון חולי ארץ" שהארץ יראה ומתחלחלת²⁶ מהאדון וזה ע"י האדם²⁷.

וע"ז שרו ישראל זה קלי ואנוהו, שלוקחים על עצמם לבנות לו נווה (כפי ת"א הובא ברש"י), אף שבנית ביהמ"ק היה פלא ולמעלה מדרך הטבע,²⁸ וכמבואר ברמב"ן (שמות לה, כא. וע"ע רש"י לט, לג), הרי עבודת ישראל מגעת למעלה מהטבע. וכן אתנאה לפניו במצוות היינו שאני אתנאה על ידי המצוות, ויש צד בגמ' ריש נזיר (ע"י תוס' שם) שהאומר "אהא" מתכוון שיתנאה במצוות כמו טלית נאה וכו'. והיינו שאתנאה במצוות הפי' שהמצוות זה אני²⁹, ומתאימים לי המצוות, כמו הלשון כי לו נאה כי לו יאה, דבר נאה ומתקבל, שהכונה שהדבר מתאים, והאדם שנאים לו המצוות מהדר בהם, כי עושה המצוות מצידו, ועושה גם מה שלא מחוייב. וזה גמר החירות של יצי"מ, שהזה קלי הוא בזהותנו, ועומדים לקים מצוותיו מצידנו.

ועל קשר זה בין מילה לשירת הים נוסד הפזמון 'יום ליבשה נהפכו מצולים שירה חדשה שיבחו גאולים' שנוהגים לשוררו בברית מילה.

וברש"י בפרשת נח (ט, כג) כתב, שלפי ששם נתאמץ במצוה יותר זכו בניו לטלית של ציצית. והיינו שהמתאמץ הוא מי שמרגיש אחראי וזה עסק שלו לקים המצוות ובוזה הוא שייך לבגד של מצוה וכמשי"נ.

י.

אשר קדשנו במצוותיו

ונראה להמשיך רובד נוסף בענין של מצווה. והוא שיש מציאות של פקודה או הוראה שהיא קביעת רצונו של האדון שחפץ ודורש שרצונו שיתקיים אותו ענין, וגוזר ע"ז שברשותו להשיג אותו ענין, ויכול גם לפעמים להכריח אותו שאם לא יעשה ייענש וכדומה, והוא הכרח מבחוץ לקיים פקודתו. והיחס המיוחד של 'מצוה' הוא, שכמו שנתבאר לעיל שכשהקב"ה מצוה את האדם, הוא מעמיד את הזהות והמשמעות של החיים שלו, שהוא שייך למצוה הזו, והוא נעשה אחראי לקיומה, בזה נראה שהיחס שיש במצוה הוא, שמה שרוצה ה', הוא רק את האדם, ואת מה שאצל האדם, ומטיל עליו שהוא יהיה 'מקיים מצוות', שהמצוות יהיו באחריותו ואצלו, ואינו גוזר כלל על התוצאה, אלא רק על צורת האדם מה הוא יהיה.

והוא כמו שמצינו שנאמר (שמות ו, יג) על משה ואהרן ויצום אל בני ישראל ואל פרעה מלך מצרים, והיינו שציוה וקשר אותם לבני ישראל שענין בניי שייך אליהם, להיות אחראים להוציאם ממצרים. ועל זה צריך דוקא קבלה מצד האדם שירגיש מצווה, יקח אחריות על זה, והוא יהיה "מקיים מצוות" מצידו, שהרי כל הרצון הוא שיהא הדבר מסור לו.

יא.

ה' ימלוך לעולם ועד

והיינו מה שאמרו ישראל בסוף השירה ה' ימלוך לעולם ועד, שכתב הרמב"ן שנתגלה שהוא מלך ושלטון על כל, שהושיע את עבדיו ואיבד את מורדיו, ולא יגרע מצדיק עיניו, ולא יעלימהו מן הרשעים המריעים. והיינו שבמלכותו ושלטונו על כל, הוא מתייחס ודואג לעבדיו, ורוצה בהם, וזהו שאינו גורע מצדיק עיניו, שהוא מתייחס ומשגיח עליו.

ובזה נראה להסביר דברי רש"י, אחר שנתבאר שהניסים שנעשו בים הם הגילוי שהמציאות מצווה וקשורה לציווי ה', ע"ז הוא שמורה מה שתכלת דומה לים שהרי היא מעמידה שהאדם מצווה, וע"י העמדת אדם ועולם כמצווים, מגיעים לרקיע שהוא החיבור והיחס מה' לארץ, והוא פרשה שניה של קר"ש, שעוסקת בהשפעת הקב"ה לחבר שמים לארץ, שלפי עבודת

²⁴ ע"ע שיחת שלח ע"ג אות ה'.

²⁵ שדורש הפסוק לגזור ים סוף לגזרים, לגזורים, היינו לנימולים.

²⁶ כן פי' הרד"ק והמלבי"ם (ועיין בת"י) ורש"י ומצו"ד מפרשים מחולל ארץ, וב' הפירושים עולים בקנה אחד שהארץ תופסת עצמה להיות כל מהותה עפ"י מחוללה. ועל קר"ש כתב בתהילים (פרק ע"ז) ראוך מים אלוהים ראוך מים יחילו וגו', ובמצו"ד כאשר ראוך מי הים חלו ורעדו ונסו ממקומם. וע"ע תהילים ס"ו, הפך ים ליבשה

בנהר יעברו ברגל שם נשמחה בו. פרש"י שם נשמחה בו שם היה דבר שהים שמח בו כלומר שראה הים את הקב"ה. וע"ע להלן אות י"ג.

²⁷ כמב' בחז"ל הים ראה וינזף, מה ראה ארונו של יוסף.

²⁸ ע"י כתובות דף ה. עה"פ מקדש ה' כוננו ידך, שידך אלו מעשה ידי צדיקים שקרויים מעשה ידי של הקב"ה.

²⁹ ע"י שיחת שלח ע"ג שהשירה מבטאת השמחה שבגידול ועלית ה"אני" של ישראל.

האדם בארץ מגיב ונותן מטר מן השמים או עוצר את השמים, וכן נאמר ירבו ימיכם וגו' כימי השמים על הארץ. ועיי' מתחברים לכסא הכבוד, הוא גילוי ה' אחד של פרשה ראשונה של שמע. וכך מגיעים עיי' הציצית שדומה לים, שהוא צורת העמידה של אדם ועולם כמצויות, עד מלכות שמים של כסא הכבוד. וזהו ברום עולם מושבך, הוא מלכותו למעלה, ומשפטיך וצדקתך, על ידיהם מתייחס, עד אפסי ארץ. ואנחנו מצידנו עולים מאפסי ארץ, מהים, לרקיע ולכסא הכבוד.

ונראה לתפוס כך ענין אחיזת הציצית בזמן קריאת שמע, שהוא לחבר ג' פרשיות שהם אחד, שמלכות שמים יורדת במצוות ובזכירתם לאדם³⁰, והוא גם דין בציצית, שתהא בלבו בשעת קבלת מלכות שמים, והוא שמדין ציצית צריך שבזכירת המצוות יתייחס ויתקשר למלכות שמים.

יב.

גדר כפיה על המצוות

ונדבר בענין הכפיה, שכתב רש"י שהשמיענו כאן 'על כרחכם אני מלככם'. ונראה ללמוד חידוש בענין כפיה על המצוות בתשו' מהרי"ל דיסקין (סי' צ"ו), על דברי הגמ' (גיטין כ"ג ע"א) שמביאה ראייה שסומכין על טביעות עינא דקלא דאל"כ איך סומא מותר באשתו. והקשה סומא שהוא חרש מהו, וכ' דודאי ל"ק כלל, דאף דאסור מי ילך ויגיד לו, ולא נצטוונו רק להוכיח, לא לאסרו בשלשלאות³¹. ונראה מדבריו שאין דין כפיה ליטול את בחירתו. ומובן בפשטות, שהרי הקב"ה נתן לאדם הבחירה בכדי שהמצוות תתקיימנה על ידו בבחירה זו, ואם חפץ הקב"ה בביטול בחירתו אינו 'נצרך' לעבודתו, ומה שהוא רוצה, הלא הוא את מעשה האדם.

וכן יש לנו ללמוד מדברי הגר"א שטיינמן שהשיב ברבים בעניני חינוך, ונשאל עיי' אבא, כדת מה לעשות כשבנו גדול לא קם לקריאת שמע, ואמר להעיר פעם אחת ודיו. ונראה שאין ענין מדין כפיה להניח לאדם בעל כרחו תפילין, אף שמסתמא יש קיום תפילין בזה גם בע"כ שהרי אין בו דין מעשה, או עכ"פ מצוות אחרות שמתקיימות בע"כ, אין ענין לעשות את האדם על כרחו. ואפילו לאפרושי מאיסורא אין ענין בזה, אף שהיה מקום לומר שדוקא בקום ועשה אין לכוף, אבל מדברי ר' יהושע לייב מוכח כן, שמדבר לגבי אפרושי מאיסורא³².

ועכ"פ נראה להלכה שלכפות אדם לימנע מעבירה עיי' שו"רם ברגליו וכדו' אי"צ ומסתמא גם אינו ראוי³³. והחזו"א בסוף טהרות כותב, המקום ב"ה מניח את הבחירה ביד האדם, אבל האדם רשאי להכריח את רעהו לעבודתו ית' בין בכפיה בין בפיתוי, ולא הוי ביטול הבחירה כיון דהמעשה עושה בבחירה וכל ישראל כאיש אחד³⁴. ומבואר שבחירת המעשה מועלת לו, אבל ודאי הענין הוא בבחירת האדם, וכל דין כפיה עיי' בי"ד הוא שהמצוה מתקיימת בבחירה של בית דין ובשלוחי בי"ד שעושים עיי' בי"ד, וכלשון הגמ' (גיטין פ"ח ע"ב) והרמב"ם שאומרים לו עשה מה שבי"ד אומרים לך. ונראה ברור שאם יהיה היכ"ת של כפיה עיי' עכו"ם שאין עושים כשלוחי בי"ד על דעת בי"ד, כגון שיכולים לסדר שיהיה הכרח עיי' עכו"ם, בזה אין מצוה. ואף בבי"ד שמכין אותו מסתבר שהטעם שמהני, כי מצטרף לזה מה שהוא מבין שהוא כפוי עיי' בי"ד והוא מחויב להם לקיום המצוה (אף בלא דברי הרמב"ם בהל' גירושין הידועים, שבאמת רוצה לקיים), אף שעושה כדי שלא יכוחו, מ"מ יודע שהוא מקבל³⁵ כפית בי"ד בשם המצוה³⁶.

ולפני כמה שנים באו לכאן תינוקות שנשבו, והיה כאשר שר הכלכלה ושר האוצר עשו גזירות על הישיבות, והם הצדיקום בטענה שהקיצוצים זה בדין כופין על 'מצות הגיוס', ושאלו בחורים התשובה על זה, ומלבד שזה מגוחך שכופרים בתורה שעושים מכח רשעות וכפירה תיחשב כפיתם למצוה, לפי דברינו הרי"ז טעות מעיקרה, שאין מקיימים דין כפיה, עיי' שילכו לצבא כדי שהחילוני יתן כסף לישיבות, שאינו משום המצוה. וכמו כן מה שאמר לי אחד שהיה עדיף שיהיה כאן ראש עיר מוסלמי שיחייב עיי' חוק על היהודים התועים, קצת מהמצוות, וזה טעות, שאין ענין להכריח קיום מצוות עיי' חוק של מוסלמי.

מיהו העיר בחור שברמב"ם בפיה"מ כאן כ' שבכל העבירות ניתן להצילו בכל דבר, חוץ משימות עיי'. ומשמע דהוא כרודף. ומ"מ נראה שבדברי הרמב"ם נתחדש דאיכא דין הצלה כרודף בכל עבירות ואינו מדין אפרושי מאיסורא. (וצ"ע מקור דברי הרמב"ם בזה). ונפק"מ דאינו אלא בשעת מעשה, וגם לא בספק עבירה (משא"כ כפיה אם צריך להחמיר מספק), וכן בספק אם תעזור הכפיה למונעו מעבירה אין מצילין אותו.

ועיקר דברינו נוגעים לנכפף, שלא סגי שיעשה בכפיה, כי אם בדעת שמקבלת את הכפיה.

³⁴ והמשך לשונו שם, מי יתן שיהי' בין צדיקי הדור משתדלים לקרב לב כל העם לעבודתו ית', אבל הקב"ה אינו נותן בליבם את הקירוב, דא"כ לא יתייחס הדבר לברואיו.

³⁵ עיי' לשון הרמב"ן בפרשת יתרו שסנהדרין מכין אותו עד **שיקבל** עליו לעשות. ומדברי הרמב"ן שם נראה שהשוה וחילק בין עונשי עשין ללאוין, וכלל כפיה בהדיהו, ונראה מבוי' שגם כפיה שייך לפרשת עונשין. (ועיי' במשובב מה שהוכיח מדברי הרמב"ן הללו). ובגמ' כתובות דפ"ו, תנינא בד"א (שלוקין ארבעים) מצוות לא תעשה, אבל מצוות עשה מכין אותו עד שתצא נפשו. ועיי' ברעק"א. ומשמע דגם הכפיה שייך לדיני העונשין. ועיי' בשיחת בחוקותי עיי' (אות י"א) מה שמלקות נקרא עיי' הקריאה.

³⁶ וראה המבוי' להלן הערה 40 בשם השי"ך והדגול מרבבה.

³⁰ וי"ל שלכך אוהז הציצית לקיים מ"ש 'והיו הדברים האלה אשו אנוכי מצוך היום על לבבך וכו', עפ"י מש"כ החפץ חיים ש"מצוך" בא ללמד שאתה דוקא הוא המצווה, ומעלה זו נלמדת מציצת במסוים וכמש"נ.

³¹ ומסופר ששאלו את מהרי"ל שאלה זו, סומא שהוא חרש מהו, ואמר, לך תגיד לו, דהיינו תגיד לסומא החרש שאסור באשתו.

³² ומ"מ להפריש מגוף האיסור כלומר למנוע מעשה העבירה שלא בדרך כפיה לאדם בהכאה, אזיקים, וכדו', ודאי דבעינן וכמבואר בגמ' דמוצא כלאים בבגד חבירו שפוטטו ממנו דהננו מצווים שגם אחר לא יעבור. [ויש לדון מזה לגבי איסור ספיה לקטן, דהיי"מ מה"ט הוא ולא תיקשי שהרי הקטן אינו מצווה].

³³ ומה שיש להקשות עיי' מהקצוה"ח (סי' ג' סק"א) במשובב בענין כפית מצוות, שמוכיח מרודף שאין בלאוין דין דמכין אותו עד שתצא נפשו, ואף דרודף אינו מתורת כפיה על המצוות, מיהו בלא"ה איכא נפק"מ טובא בין רודף לכפית מצוות. שהרי פשוט שמה שמכין אותו עד שתצא נפשו, אי"ז אלא כשברור שא"א להצילו בא' מאיבריו, עיי' ט"ז חו"מ ס"ס תכ"ב, משא"כ ברודף שאם אינו מבורר אם יכול להצילו ודאי דהורגו. ועוד נפק"מ בדאיכא אחר שיכול להצילו בא' מאיבריו שברודף יכול להרגו. ועיי' כוונת הקצוה"ח רק שלא אשכחן היכ"ת שמותר להרוג בלא דין רודף.

והנה יש בגמ' בעירובין (ס"ג ע"א) לענין מורה הלכה בפני רבו, שמותר לו להורות לאפרושי מאיסורא, והוא היתר משום שאין חולקים כבוד לרב במקום חילול ה' (ענין רמב"ם פ"ה מהל' ת"ת), ולכא' קשה מה צריך להיתר, ימצא היכ"ת להפרישו בלי להורות ההלכה. ובאמת קשה למה נקרא המפריש מורה בפני רבו, הרי בעצם דינו הוא למנוע ולהפריש מאיסור, ומאי נפק"מ מה שהצורה שמפרישו הוא ע"י שאומר לו האיסור, ולמה נקרא הוראה. ומוכח שעצם דין אפרושי מאיסורא הוא ללמדו, והוא הוראה.

וענין הכפייה הוא לא שצריך דבר המלך ליעשות על גוף המעשה שיעשה ואפילו בכפייה, אלא שאחראים ב"ד שהאדם יעשה, וכופין אותו לקיים את דינו, שהוא מצווה, וזה דינו וזה מציאותו, ומתעסקים עמו, שהמצוה היא ענין שלו והוא צריך לקיים. וע"ז ניתנה לנו תורה להיותנו במעלת 'אתה' הראת לדעת.

והיה מעשה בתלמיד הישיבה שהלך לתפקיד ברבנות, והיה בתפקיד הרבה תקלות, והוא היה כפוף למשגיח ר' מאיר, וביקשו חביריו מאת ר' מאיר שידבר אתו להניאו מזה, וקרא לו, והתלמידים הקשיבו מאחורי הדלת, ואמר לו ר' מאיר צדדים וטענות והוא התווכח על כל מה שאמר, ור' מאיר לאורך כל השיחה לא אמר לו שדעתו שלא לעשות את זה, וכשיצא היה ניכר שהוא ממשיך בתכניתו. ושאלו התלמידים את ר' מאיר למה לא אמר לו בפירוש לא ללכת, שודאי היה שומע, ואמר להם המשגיח, שלא אומרים מפורש, וצריך להבין לבד. וזה דרך הישיבה כולה³⁷, שלא אומרים, ולא כי מפחדים, או לא רוצים, אלא רוצים וחייבים לומר ומתאפקים, כי רוצים וחייבים יותר שיבינו לבד, ובאמת שמאמינים בבחורים וסומכים עליהם שיגיעו לכך³⁸.

ושמעתי מר' ישראל זינגר שלמד עם החזו"א, שהיה בחור שהחליט ללכת לצבא, ושלח אותו החזו"א שיסע לדבר איתו, והחזו"א כל אותו היום שאל כמה פעמים אם הר' זינגר כבר חזר, שהיה כ"כ לחוץ מהענין, וכשחזר, סיפר שהגיע עם הבחור להסכם שאם החזו"א יגיד לו לא ללכת לצבא לא ילך, ואמר החזו"א אני לא אומר לאנשים מה לעשות. וכמה גדולים דברי חכמים ודרכי חכמים, שלמידים כמה חמור הענין שהאדם יבין לבד³⁹.

והמצוות הם הצורה של כלל ישראל, שבתורה ומצוות כל ישראל כאיש אחד וכדברי החזו"א, שמציאות העם הוא תורה ומצוות, וזהו עם שאתך בתורה ובמצוות. וברמב"ם בהל' גירושין (פ"ב ה"כ) בענין כפיית מצוות, לשונו (לפי הג' בפרנקל) אחר שהוא רוצה להיות מישראל רוצה הוא לעשות כל המצוות⁴⁰, והיינו שלהיות ישראל הוא להיות מצווה וזה חפצא של ישראל.

יג.

יראת ה' טהורה עומדת לעד

ובגמ' במנחות שם, כל הזריו בציצית זוכה ומקבל פני שכינה, דכתיב וראיתם אותו וכתוב את ה' אלקיך תירא, והגמ' מדמה ראית ציצית ליראה, וכן מצינו בשירת הים השייכת לציצית, וייראו העם את ה'.⁴¹ ושמעתי מהגר"י דיויד בביאור דברי הרמב"ם (פ"ב מציצית) על התכלת האמורה בציצית, שצריך שתהיה צביעתה צביעה ידועה שעומדת ביופיה ולא תשתנה, עפ"י מש"כ (תהילים יט, י) שיראת ה' טהורה עומדת לעד, ושתכלת בא ליראה.⁴² וצ"ב שייכות ענין יראה לציצית.

ועין מש"כ המס"י בהקדמה, שיראת ה' היא חכמה שצריך בה עיון, שלא יהא על צד הדמיון והסברא הכוזבת. ומבוי' כאן שיש יראה אמיתית ויש כוזבת. ובענין זה שמעתי מחסיד זקן שקיבל מזקנים שלפניו, בפ"י השני ברש"י, אני ה', שעתיד להבחין וליפרע ממי שתולה קלא אילן בבגדו ואומר תכלת הוא, ופ"י על מי שמתנהג בפרומקייט ואומר יראת שמים הוא.⁴³ והיינו שמעמידים כאן בפרשה צורת היראת שמים. וההבדל בין פרומקייט ליר"ש הוא שפרומקייט הוא מה שהאדם הולך נגד טבעו כמו שכי' המס"י על המסתגפים, ומכנה אותם המתחסדים הטיפשים, אבל היראה הוא תפיסת המציאות שלי שאני ברשות הקב"ה ולא יכול אחרת, (היפך הגמור מתפיסת אנשי הרחוב של חירות מדומה המתבטאת בסגנון של 'בא לי'). וכמ"ש במס"י, שיתברר ויתאמת 'אצל האדם' מה חובתו בעולמו.

והנה לשון הרמב"ם בסה"מ (מצוה ד') במצות יראה, שהמצוה להאמין יראתו, וקשה מה שייך אמונה ליראה. והפירוש שיראה היא לחיות במודעות למציאותו שאנחנו ברשות ה', ואין לנו יציאה מרשותו. וזהו וראיתם אותו⁴⁴, שנוכח לפנינו מה שאנחנו מצווים, וע"ד לשון הרמ"א בסי' א' על שו"ת ה' לנגדי תמיד, שמיד תגיע אליו היראה וההכנעה לפני ה', וע"י הראיה של ציצית שייך לאת ה' אלוך ירא שנוכח לפניו האמת של החיים שלו.

ובאה בהמשך למצות האהבה שפי' הרמב"ם (מצוה ג') שהיא בתענוג על דבריו ודרכיו. וההבדל בין יראה לאהבה שאהבה הוא שאני מתחבר ומרגיש שזה טוב לי ומתאים לי ואני רוצה בזה, והיראה היא שאני מבין שזה הזהות שלי ושבלא זה אין לי

⁴¹ וכן האריך החרדים (בתחי' ההקדמה למצוות מצוה א') שענין ציצית הוא יראה, ודרש לשון "וראיתם אותו" ויראתם אותו. וברבינו בחיי כאן הביא עה"פ (משלי כ"ד) ירא את ה' בני ומלוך, ירא ה' זו מצות ציצית. וענין משנ"ב סי' ח' סק"ד שכיסוי ראשו בטלית מכניע לב האדם ומביאו לידי יראת שמים.

⁴² עיי' קוני' 'מסיבות פורים' להגר"י דיויד עניין ל"א את י"א.

⁴³ עיי' מש"כ רבי שלמה וולבה במאמרו 'על הפרומקייט'.

⁴⁴ וברש"י שציצית מלשון ראה. ויובן בזה הכתוב והיה לכם לציצית, שזה יהיה מה שאתה רואה.

³⁷ עיי' במש"י במסיבת ליל פורים אות ג' שהקדישה כתקפה ותקפה אינה כהקדישה.

³⁸ עיי' במובא בשיחה הקודמת (אות י"ח) בשם הגרא"מ שך ז"ל.

³⁹ ובה יש לענות למה ששואלים למה כ"כ קשה להתקבל לישיבה, שהוא מפני שמקבלים רק את מי שסומכים עליו שישכיל להבין בעצמו.

⁴⁰ וכי' האחרונים שמלשון הרמב"ם מבוי' דבמומר ל"ש כופין אותו אותו עד שיאמר רוצה אני. ועיי' ש"ד יו"ד קנ"א סק"י שאין דין אפרושי מאיסורא במומר, ובדגול מרבבה שם כ' דה"ה גם במזיד.

קיום, ואני מוגבל להיות דוקא כזה. ועי' בסה"מ (מ' רי"א) על מצות מורא אב ואם, שירא מהם כמו ממי שמפחד שלא יענישוהו. ועי' הפי' שתופס א"ע נתלה בנחת רוח שלהם ועי' ימנע ויחוש מהקפדתם.

והוא לשון החזו"א שכותב (איגרת קנ"א), 'העונג היחידי לי לעשות רצון קוני, וכל מה שאני עושה אני אנוס על פי הדיבור'. והיינו שמכח זה שתופס האדם שזה מתאים לו וזה בעצם הוא, מזה באה אליו ההכרה שא"א בלי זה, ואין לו אפשרות אחרת, והוא מוצא רק בזה את עצמו. וכמ"ש בהמשך שם שבכל תנועה צריך להתייעץ עם השו"ע.

ובזה מבואר מה שמכח מלכותו ברצון קבלו בשמחה רבה, ומה שאמרו זה קלי ואנוהו, שדרשו חז"ל אני והוא (ע"י שבת קל"ג ע"ב), שאני מתאים לו, מזה נהיה וייראו העם את ה', עי' קרי"ס שראו מפלת מצרים, והם חיים מכח הקב"ה.⁴⁵ וחל שזה זהותינו, 'על כרחכם אני מלככם'.

והחזו"ל (שער אהבת ה' פ"ו) כותב שמי שהגיע למדרגה הראויה של יראה לא יאהב ולא יירא זולת הבורא, והירא אומר שאני בוש מהקב"ה שיראני ירא זולתו. והיינו שכאשר ירא ומכיר שכל מציאותו תלויה בהקב"ה וממנו ית' כל קיומו, הרי שקיום זה עומד כנגד כל הפגעים. ויראת ה' טהורה עומדת לעד, ושום דבר ושום פחד לא עומד נגדה. ונראה הפי', שבשעת הניסיון שמסכן את מדרגת האדם, שם פועלת היראה⁴⁶ שמודע לזה שהוא לא יכול ואין לו מציאות אחרת, ובזה מציאותו קימת וקבועה, כמ"ש יראת ה' תוסיף ימים (משלי י, כז). וכדאיתא בתנא דבי אליהו שבעבודת ה' יראה ושמחה באות כהדדי. ועל כן פועלת יראת ה' לבטל היראה מאחרים, שהיא עומדת לעד, ומעמידה את האדם לעד שמציאותו עם ה' וא"י להתנתק, ועומד נגד כל היראות האחרות.

יד.

אשרי איש שישמע למצוותיך

וכשכלב ויהושע אומרים שלא צריך לפחד, הוא כדברי החזו"ל, שהאדם מקבל חוזק מהיראה שזה מציאותו. וכן מצינו במדרש⁴⁷ במרדכי שיראתי ממך מונעת ממני לפחד מהמך.⁴⁸

והיינו מה שאומרים בברכות קר"ש, אמת ויציב וכו' לעד ולעולמי עולמים, חוק ולא יעבור, וכן בברכות קר"ש של ערבית, שומר עמו ישראל לעד, שמעמידים את האדם עם ה', שמכח האהבה והיראה הוא מודע ומכיל שהוא לא יכול להתנתק, ובזה עומד נגד הנסיונות והצרות.

ועי' אמרו אשרי איש שישמע למצוותיך⁴⁹ מלשון אשרתא דדייני, שע"י שהאיש שומע, ומצווה, ועובר הים, ואומר זה קלי ואנוהו עד ה' ימלוך לעולם ועד, הוא מאושר ומחוזק נגד הכל⁵⁰. ויש לנו ללמוד מכאן שתכלית קבלת מלכות שמים והזכרת גאולת ישראל בא להעמיד את ה'איש'.

ועי' עמילים במוסר בקנין היראה לקבוע זהותנו, שאנו עם ה', ומצווים. ושנבין שהקב"ה מצפה מאיתנו, ושכל מה שלמעלה הוא מכח עבודתנו, וכאשר ובמידה שנקבל על עצמנו להיות מצווים, להשתייך לכל זה, ובזה ניכנס לכלל אשרי איש שישמע למצוותיך.

⁴⁸ והוא מרומז בתכלת מרדכי.

⁴⁹ והוסיף בחור, שגם מ"ש ותורתך ודברך ישים על לבו, מקושר לציצית, שהרי באחיזתם כנגד הלב מקיימים והיו הדברים האלה על לבבך. ומסתמא ה"נ ושמתם את דברי אלה על לבבכם, והיינו למש"נ לעיל (סוף אות י"א) שתופסים כל הבחינות כאחת.

⁵⁰ עי' ספר יהושע (יד, יא) 'עודני היום חזק כאשר ביום שלוח משה אותי ככוחי אז וככוחי עתה למלחמה לצאת ולבא'.

⁴⁵ וכמובא לעיל הערה 26 שבקרי"ס ראה הים את הקב"ה ושמת. ושם נאמר ששב הים לאיתנו, והוא כענין אשרי איש שהתבאר.

⁴⁶ וכמ"ש בניסיון העקידה 'עתה ידעתי כי ירא אלוקים אתה'.

⁴⁷ ז"ל המדרש אסתר (ח, ז) 'כי אם מיראתך פעלתי זאת לבלתי השתחוות לו, כי יראתי מפניך לבלתי תת כבודך לבשר ודם, ולא רציתי להשתחוות לזולתך, כי מי אני אשר לא אשתחוה להמן על תשועת עמך ישראל, כי לוחך הייתי מנעל רגליו, ע"כ. ובכלל מה שלא השתחוה הוא שלא פחד כמ"ש 'לא קם ולא זע ממנו', ובכ"מ מוזכר עכ"ם בלשון 'יראתם' שהשתחויה להם היא פחד.